

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Бисерка Велева-Петрусенко,
катедра „Западни езици“, ФКНФ, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

на дисертационния труд на
ас. Катерина Лукова Христовова,
докторантка на самостоятелна подготовка към катедра „Западни езици“, ФКНФ,
на тема

ENGLISH FOR DIPLOMATIC PURPOSES: POLITENESS AND FORMALITY IN DIPLOMATIC CORRESPONDENCE (АНГЛИЙСКИ ЕЗИК ЗА ДИПЛОМАТИЧЕСКИ ЦЕЛИ: УЧТИВОСТ И ОФИЦИАЛНОСТ В ДИПЛОМАТИЧЕСКАТА КОРЕСПОНДЕНЦИЯ)

с научен ръководител: **проф. д-р Лиляна Грозданова**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология
(Прагматика – съвременен английски език)

1. Общо описание на представените материали

Настоящата рецензия се основава на представените от ас. Катерина Лукова Христовова материали: дисертационен труд, написан на английски език, с приложен списък на доклади и публикации по темата на дисертацията, автореферат, съставен на български език, декларация за авторство, както и автобиография на български език.

В края на дисертационния труд са посочени научните форуми, където са апробирани резултати от различни етапи на дисертационното изследване, в подкрепа на което свидетелства броят на излезлите досега публикации – една преди зачисляването, четири – след зачисляването и две – предстоящи, всички свързани с темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторантката

През 2009 година Катерина Лукова Христовова завършва бакалавърска степен по специалността „Английска филология“ в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. През 2010 година тя придобива магистърска степен по специалността „Превод и бизнес комуникация“ в същия университет. През следващите четири години работи като преподавател по английски език в град Пловдив, след това в град София. През 2014 година, след положен конкурс, Катерина Христовова става редовен асистент по английски език към катедра „Западни езици“, ФКНФ, на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Първоначално преподава във ФЖМК, а от 2015 година до днес – основно в специалност „Международни отношения“ към ЮФ на СУ. През април 2018

година ас. Катерина Христозова е зачислена в докторантура на самостоятелна подготовка към катедра „Западни езици“, ФКНФ, с тема на дисертационния труд “English for Diplomatic Purposes: Politeness and Formality in Diplomatic Correspondence” („Английски език за дипломатически цели: учтивост и официалност в дипломатическата кореспонденция“), на 25 април 2021 година е отчислена с право на защита.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи на дисертацията

Дисертацията на ас. Катерина Христозова е замислена и реализирана като решение на възникващите проблеми при обучението към специалност „Международни отношения“ в ЮФ на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, за студентите, които изучават английския език като специализиран, конкретно за дипломатически цели.

Първият аргумент в полза на актуалността на дисертацията е изборът на тема с фокус върху изследване на лингвистичната същност и спецификите на два основни елемента в съвременната англоезична дипломатическа кореспонденция – *politeness* (*учтивост*) и *formality* (*официалност*), проблем разработван предимно в чуждестранната англоезична лингвистика. Вторият аргумент е добрият английски език, на който е написан текстът, което представя езиковата страна на дисертационния труд.

Впечатляваща е амбицията на докторантката с настоящия дисертационен труд, предназначен не само за студенти, но и за по-широка аудитория, да постигне едновременно информативност, полезност и практическа насоченост, което му придава определено теоретична и практико-приложима стойност.

4. Познаване на проблема

Работата със студентите от специалност „Международни отношения“ събужда интереса на ас. Катерина Христозова към изследване на английския като специализиран език. Свидетелство за това е първата ѝ публикация, „Предизикателствата на специализирания английски език“, отпечатана през 2016 година. Две години по-късно, при зачисляването ѝ в докторантура, като основни мотиви за избора на темата докторантката посочва „интензивните процеси на глобализация и интеграция“, които моделират съвременните международни отношения, активното участие на България в международната дипломация и нарастващата роля на английския език за дипломатически цели в този аспект.

Докторантката показва завидно познаване на използваната специализирана литература – при анализа на основните за дисертационната научна област теории и схващания, при успешното прилагане на съответната научна методология, необходима за провеждане на дисертационното изследване, така също при съставяне на корпуса от дипломатически документи и на двуезичния дипломатически глосар.

За целите на дисертацията са използвани само чуждестранни англоезични публикации, отразени в Библиографията.

5. Методика на изследването

Констатира се внимателно и критично проучване на многообразието от методи, използвани досега в научното пространство по набелязаната тема, след което следва

подходящо адаптиране на определени методи към типа и съдържанието на подбраните в корпуса дипломатически документи. По този начин авторката оформя изследователската си методика, която е комплекс от методи, включващи количествен и качествен анализ, дикурсен анализ и редица други практики, използвани от водещи имена, като Лейкф, Лийч, Браун и Левинсън, Хайлайен и Деуаел и пр. За ефективността и целесъобразността на подбраните методи красноречиво говорят отчетените резултати, решените задачи, постигнатите цели, направените изводи, формулираните заключения и теоретико-приложимият приносен характер на изследването в полза на чуждоезиковото обучение.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд обхваща 262 страници, от които 244 страници текстова част, разпределена в шест глави и два глосара, както и четири приложения, общо 18 страници. Структурата е оформена така, че точно отразява логическия развой на изследването.

Глава 1. INTRODUCTION – SUBJECT MATTER AND OBJECTIVES (pp. 5–8) има въвеждащ характер. Аргументирано се представят темата, мотивацията за нейния избор, набелязват се целите и произтичащите от тях задачи на изследването и се прави кратко резюме на труда.

Тема на изследването е „английският език за дипломатически цели (АЕДЦ) и характеристиките на учтивостта и формалността, проявени в дипломатическата кореспонденция на английски език“¹ (р. 5). *Обект* на изследването са „най-често използваните стратегии и структури за изразяване на учтивост“, както и „степената на официалност“ (р. 6) в подбрения корпус от автентични дипломатически документи – вербални ноти, поздравителни адреси и съболезнователни писма, които довеждат до постигане на *главната цел* на авторката – идентифициране на „основните характеристики на учтивост и официалност и тяхното проявление в най-често използваните типове дипломатическа кореспонденция на английски език“ (р. 6).

Допълнителни цели на изследването са: установяване на пряката връзка между комуникативните намерения на адресанта и нивото на официалност на дипломатическите документи; установяване на връзката между комуникативните намерения на адресанта и избора на стратегии и структури за изразяване на учтивост; предлагане на информация за изучаващите английският език за дипломатически цели; съставяне на глосар (книжно копие с приложение за Андройд) с термини, фрази, колокации и съкращения, използвани в дипломатическата практика, с цел подпомагане работата на студентите от специалност „Международни отношения“ (р. 8). Постигането на изброените цели следва логиката на изследването.

Глава 2. THEORETICAL BACKGROUND (OVERVIEW) (pp. 9–48) рамкира теоретичната основа на дисертационното изследване. Прави се задълбочен критичен обзор на публикации, основно с англоезичен произход, които отразяват различни научни изследвания и теории относно същността, спецификите и методите на изследване на две понятия с ключово значение при оформяне на дипломатическата документация – *politeness* (*учтивост*) и *formality* (*официалност*).

---

¹ Тук и при следващите цитати от дисертацията преводът е мой, БВ.

В подглава 2.1. *Theoretical background of politeness* авторката се позовава на теорията на Лейкф за *учтивостта* като един от основните фактори при езиково и неезиково взаимодействие и правилата между партньорите в комуникативния процес (Lakoff 1977) (pp. 12), на шестте принципа (максими) на Лийч (Leech 1983) (pp. 13), на въведените от Ървинг Гофман (Erving Goffman 1967) и адаптирани от Браун и Левинсън два вида конструкти *positive* и *negative face* (*позитивно и негатиивно лице*), четирите *стратегии* за изразяване на *учтивост*, въведени също от тях (Brown and Levinson 1987) (2.1.4.), както и на възприетите единадесет *маркера за учтивост*.

Подглава 2.2. *Theoretical background of formality* представя теоретичните постановки, въз основа на които се изгражда методологията за изследване на *formality* (*официалност*). Тук могат да се посочат *Теорията на учтивостта* на Браун и Левинсън (1987) (2.2.5.), двата типа *официалност* – *surface formality* (*повърхностна официалност*) и *deep formality* (*дълбока официалност*) на Хайлайен и Деуаел (Heylighen and Dewaele 1999) (2.2.4.) и *емпиричният метод F-score* (2.2.6.), с който се измерва степента на *официалност*.

В подглава 2.3. *Glossary of diplomatic terms – theoretical background* се предоставя достатъчна информация за критериите и особеностите при съставяне на двуезичен глосар на дипломатически термини в дисертацията.

Глава 3. METHODS OF ANALYSIS (pp. 49–59) се фокусира върху методологията, която авторката използва при съставяне, описание и проучване на корпуса и източниците за неговото съставяне, така и върху методите, използвани за анализ на *учтивостта* и *официалността* в избраните типове дипломатическа кореспонденция (вербални ноти, съболезнователни и поздравителни писма).

Първият етап обхваща методите за изследване на *учтивостта*, а следващият – на *официалността*. Същността и стъпките на качествения анализ (3.2.1.) започва с поставяне на въпроси за доминиращите *стратегии на учтивост* в дипломатическите документи и факторите за тяхното доминиране. Количественият анализ се реализира чрез изследване на *маркерите за учтивост*, използвани във вербалните ноти и дипломатическите писма. Целта е да се установи честотата на поява на структурите на *учтивост* в избраните текстове и да разкрият факторите, които определят избора на съответните маркери, в зависимост от комуникативните намерения на адресанта (pp. 52).

При изследване на *официалността* се процедира по същия начин. Започва се с въпроса за включване на *емпиричния метод F-score* при анализа на корпусните документи, за факторите на влияние върху нивото на *официалност* при различните дипломатически документи и как това ниво на *официалност* се обуславя от вида на документа (pp 53).

Третият проблем е описанието на корпуса, критериите за неговото съставяне и релевантност (3.4.)

В **Глава 4. TYPES OF DIPLOMATIC CORRESPONDENCE** (pp. 60–73) се представят различни видове дипломатическа кореспонденция, като акцентът е поставен върху *нотата* (*лична и вербална*), *поздравителното писмо* и *съболезнователното писмо*, които представляват трите основни дипломатически документа на изследването. Внася се достатъчна информация относно най-важните им характеристики.

За провеждане на дисертационното изследване е съставен корпус от 105 документа – 35 вербални ноти, 30 поздравителни писма и 40 съболезнователни писма, след което анализът протича в две направления – прагматично и езиково.

Освен на *нотата, поздравителното и съболезнователното писмо* авторката отделя място и на няколко други вида дипломатически документи.

Глава 5. ANALYSIS OF DIPLOMATIC CORRESPONDENCE (pp. 74–137) обхваща същинския анализ на корпуса. За целта на изследването се прилагат научно обосновани методи и стъпки, обединени в единен комплекс. Методологическата основа на анализа включва теоретичните постановки за *учтивостта* на Лейкъф, шестте принципа (максими) на Лийч, двата конструкта за *лице* на Браун и Левинсън, техните четири стратегии за определяне на *учтивост*. При описание на *официалността* се използва формулата на Хайлайен и Деуаел за двата типа *официалност*, която зависи от вида на документа. Количественият анализ на *учтивостта* в корпусните документи се отчита при използване на единадесетте *маркера за учтивост*, а *емпиричният метод F-score* служи за установяване нивото им на официалност.

В логична последователност, точно и прецизно се представят стъпките на анализа на трите вида дипломатически документи, при което се интерпретират използваните в дипломатическата практика стратегии и структури за изразяване на *politeness (учтивост)* и *formality (официалност)*. Чрез примери от корпуса се доказва пряката връзка между намерението на адресанта и нивото на официалност на дипломатическите документи, установява се директната връзка между комуникативните намерения на адресанта и избора на точно определена стратегия и структура за изразяване на *учтивост*. Качественият и количествен лингвистичен анализ на стратегиите и структурите за изразяване на *учтивост* и *официалност* се илюстрират с подходящо съставени схеми и диаграми при умелото използване на научен теоретико-методологичен инструментариум.

Някои от съществените резултати на изследването сочат, че най-често срещаната структура на *учтивостта* в дипломатическите писма се изразява чрез *маркерите за учтивост*, а в нотите – предимно чрез *ейджънт авойдърите*. Що се отнася до *нивото на официалност*, в трите вида документи се отчитат резултати с подобни стойности.

Изводът за по-високата честотата на употреба на *недеиктическите категории* думи (съществителни, прилагателни, предлози и определителни и неопределителни членове) спрямо тази на *деиктическите категории* думи (местоимения, глаголи, наречия и междуметия), което произтича от високата степен на официалност на дипломатическите документи, не е типично само за дипломатическия английски език.

Това явление се среща и в други езици, като в немския, език с преобладаващи номинални и номинално-адективни конструкции, още повече в стила на дипломатическата документация, където при обръщение към адресата личното местоимение за 2 лице ед.ч. / мн.ч. може да се замести от съществително име, например „госпожата“, „дамата“ / „госпожите“, „дамите“ или „господинът“ / „господата“, в знак на особено висока степен на *учтивост*, което, впрочем, се случва нередко и в българския език.

Глава 6, CONCLUSION (ЗАКЛЮЧЕНИЕ), (pp. 138–143) резюмира резултатите и приносите на дисертационното изследване. По-важните обобщения са относно:

- характеристиките на *учтивостта* и *официалността*, модели за анализ на употребата на *учтивост* в дипломатическата кореспонденция, стратегии и структури за изразяване на *учтивост* във вербалните ноти, поздравителните и съболезнователните писма, факторите, определящи конкретни стратегии и структури за изразяване на учтивост, връзката между тези фактори и комуникативните намерения на адресанта;

- измерване на нивото на *официалност* и в дипломатическите документи и факторите, които влияят върху нивото на *официалност* в различните типове дипломатическа кореспонденция;

- основните характеристики на различните видове дипломатически документи откъм съдържание и структура;

- съставяне на двуезичен глосар на дипломатическите термини и офлайн приложение с данните от хартиения глосар, както и двуезичен глосар на дипломатическите съкращения, ценно пособие при работа със студентите от специалност Международни отношения в процеса на чуждоезиковото обучение:

- *ENGLISH-BULGARIAN DIPLOMATIC GLOSSARY (Terms and collocations)* (pp. 144–183) с 1120 термина и колокации;

- *BULGARIAN-ENGLISH DIPLOMATIC GLOSSARY (Terms and collocations)* (pp. 184–224) със същите 1120 лексикални единици;

- *ENGLISH-BULGARIAN DIPLOMATIC GLOSSARY Abbreviations* (pp. 225–230);

- *BULGARIAN-ENGLISH DIPLOMATIC GLOSSARY Abbreviations* (pp. 231–236).

Изследваните публикации, около 90 на брой, и ползваните 6 електронни източници са указани под рубриката BIBLIOGRAPHY (pp. 237–244).

Особен интерес представляват четирите приложения, които следват библиографската част:

- **Приложение I APPENDIX I – GLOSSARY EVALUATION** (pp. 245–251), представящо 5 критерия за оценка на съставения двуезичен глосар на дипломатическите термини и съкращения (релевантност, приложимост на глосара и др.). Приложението съдържа и три становища относно качествата и точността на съставения глосар – на преподавател по специализиран английски език, на служител в българското Министерство на външните работи и на професионален преводач.

- **Приложение II APPENDIX II – DIPLOMACY A-Z APPLICATION** (pp. 252–256) информира относно електронния глосар на дипломатически термини. То дава подробни инструкции относно функциите на приложението и използването му.

- **Приложение III APPENDIX III – COMMON ADDRESSES AND SALUTATIONS** (pp. 257–259) се фокусира върху най-често използваните обръщения на английски и на български език с широко приложение в дипломатическата комуникация (посланик, шарже д'афер, президент и др.).

- **Приложение IV APPENDIX IV – THE C5 TAGSET FOR THE CLAWLS TAGGER** (pp. 260–262) представя Тагсет C5 за програмата-тагър CLAWLS, използвана за целите на количествения анализ на лексическите единици от корпуса.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Изразявам съгласие с представените от ас. Катерина Христовова приноси на дисертационния труд, в качеството му на научно изследване с теоретичен и практико-

приложим характер. Без да пренебрегвам теоретичния принос на изследването, подчертавам, че особената му значимост откривам в съставянето на *двуезичния глосар на дипломатическите термини, обръщенията в дипломатическата кореспонденция* и допълнителното *офлайн приложение*, които биха имали висока степен на приложимост за целите на чуждоезиковото обучение.

8. Автореферат

Авторефератът се състои от 54 страници, съставен е на български език, отразява адекватно и точно структурата, съдържанието на отделните глави на дисертацията, представя резултатите на изследването и приносния му характер. Завършва с цитиране на използваната в автореферата литература, посочват се онлайн ресурсите за изследвания корпус и е съставен списък на представяните доклади и публикации, свързани с настоящия дисертационен труд.

9. Препоръки

Препоръчвам на докторантката да издаде дисертационния си труд, с оглед на това, че дисертацията има за цел да се ползва не само от български студенти, изучаващи английски език за дипломатически цели, но съдържа потенциала да отговори на потребностите на по-широк читателски кръг в България, не изключващ и в чужбина.

При евентуално издаване на книжен или бъдещ електронен вариант на дисертацията, както и на бъдещи изследвания на дипломатическата кореспонденция, добре би било да бъдат посочени вече съществуващи по тази тематика публикации в България, включително на колеги от катедра „Западни езици“, с което докторантката изрази принципното си съгласие.

10. Заключение

Дисертационният труд на ас. Катерина Христозова представлява сериозно научно изследване. Избраната тема е разработена научно, логично и прецизно, поставените цели и задачи са изпълнени, за което свидетелстват постигнатите резултати от научния анализ и отчетените теоретични и практико-приложими приноси за лингвистиката и чуждоезиковото обучение.

Изразявам мнението, че тези аргументи отговарят на изискванията, заложили в Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

В заключение обявявам положителната си оценка за настоящия дисертационен труд и заявявам гласа си за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на ас. Катерина Лукова Христозова в област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Прагматика – съвременен английски език).

Гр. Баку (Р Азербайджан)
24.02.2022 г.

Рецензент:
(доц. д-р Бисерка Велева-Петрусенко)